

KIYILARIN KORUNMASI VE TOPLUM YARARI

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ

I. Kıyı Sorununun Önemi

Ülkemizde, 1970'lere değin, kıyı sorunu diye bir sorundan pek sözedilmezdi. Ya da, sorunun, bugünkü boyutlarına varması için o tarihlere kadar beklenmesi gerekmiştir, diye düşünülebilir. Şehircilik ders kitaplarında, kıyıların korunmasına ve geliştirilmesine ayrılmış özel bölümlere de, ancak 1970'lerden sonra rastlamaya başladık. Kentleşmenin hızlanması, sanayiın kent özekleri dışında da kuruluş yeri aramaya başlaması, halkın dinlenme ve eğlenme alışkanlıklarındaki değişmeler, turizm ve ulaşım gereksinimleri, ikincil ve dinlenme konutu edinme eğilimlerinin güçlenmesi, kıyılara ve kıyıda yapı yapmaya duyulan istemi büyük ölçüde kamçulamıştır. Bu istem artışı, kıt ve artırılmayan bir "çevre malı" olan kıyıların özenle kullanılması zorunluluğunu da doğurmuştur. Spekülâtif amaçlı yatırımların, kıyı şeritlerinde arsa yağmacılığının, kıyılara olan istemi yapay olarak artıran etmenlerin başında yer aldığına da değinmek gerekir.

Çevre mallarını kullananlar, bunlardan, başkalarının da yararlanacağını düşünerek, kendi davranışlarını sınırlandırmak zorundadırlar. Kıyı, park, orman, koru, göl, hava, akarsu vb. çevre mallarını **topluca** tüketen bireyler, bunları kullanırken, yalnız birlikte yaşamakta oldukları hemşehrilerinin, yurttaşlarının değil, gelecek kuşakların da, bunlar üzerinde hak sahibi olduklarını unutmamak görevi ile karşı karşıyadırlar.

Bireyler, hem sahihsiz olan çevre mallarını, hem de kendi iyeliklerinde bulunan malları kullanırken, başkaları için ve toplum için bir **toplumsal maloluş** yaratırlar. Bu toplumsal maloluşun en aza indirilmesi, tümüyle ortadan kaldırılması, bunu yaratanların gelişmiş bir yurttaşlık bilincine, sorumluluk duygusuna sahip olmalarına bağlıdır. Ne var ki, liberal ekonominin dayandığı fiyat mekanizması içinde, bireylerin bu sorumluluğu kendiliğinden taşımalarına genellikle olanak bulunamaz. Bu nedenle, devlet, hemen hemen her ülkede, kıyıların da içinde yer aldığı

çevre mallarının toplum yararı gözetilerek kullanılmasını sağlamak amacıyla işe karışmak zorunda kalır.

Ülkemizde de, özellikle kıyıların kötü kullanılmasından, “kıyı savurganlığından” doğan sorunların boyutları büyüdükçe, sorunun kamuoyuna maledilmesi kolaylaşmış ve bu durum, devleti, kıyıların korunması ve geliştirilmesi için önlemler almaya zorlamıştır. Bu önlemlerin, uygulamada ne ölçüde etkin olduğu; deniz, göl ve akarsu kıyılarının bugün içinde buldukları koşullardan bellidir. Kıyıların savurganca kullanılmasına, kamu kuruluşlarının kamp, eğitim tesisi, dinlenme özeği gibi adlar altındaki yapılarıyla katılmaları, işin önemini bir kat daha artırmıştır.

Kıyıların korunması ve geliştirilmesi konusunda, son yıllarda kamuoyunda genellikle bir görüş birliği görülmesine karşın, yetersizlik acaba nereden kaynaklanmaktadır? Hemen belirtelim ki, amaçlar üzerindeki oy ve görüş birliği, az önceki tümcede özetlenmiş olduğu ölçüde kesin değildir. Kıyıları koruma ve geliştirme amacının, toplumu yoksulluktan kurtarma çabalarının önüne geçemeyeceği, korumanın “kimin için” yapılabileceği, bundan, “toplumun hangi kesimlerinin” öncelikle yararlanacağı gibi konular henüz tartışılmaktadır. Bir başka deyişle, Weber’ci bir yaklaşımla, kıyıları korumada amaçsal bir rasyonelliğin, değerlerle ilgili bir ussallığın (wertrational) söz konusu olamayacağını savunanlar vardır. Bunlara göre, başka alanlarda olduğu gibi, kıyıları korumada da, ussallık, siyasal iktidarların çizdiği hedeflere en iyi biçimde ulaşmayı içermeli ve onunla yetinmelidir.

Bir an için, amaçlar üzerinde görüş birliği bulunduğu varsayılırsa, bu ereklere varmak için alınmış önlemlerin ne ölçüde yeterli olduğu sorusu sorulabilir. Türü vesilelerle ele alınmış ve tartışılmış olan bu yasal ve yönetsel önlem ve düzenlemeler üzerinde burada durulmayacaktır. Yalnız, son birkaç yıldaki gelişmelere ana çizgileriyle değinmekle yetinilecektir. Kanımızca, almakta geç kalınmış olsa da ve birçok eksik, çelişik, uygulayıcıya güçlük yaratan yönleri bulunsa da, kıyıları korumaya ilişkin önlemler bütünü, kuramsal planda, 1984’e değin, kıyıları korumaya yönelik bir yeterlik düzeyine sahiptir.

Ama, tüzel düzenlemeler, hiçbir yerde, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin yönlendirilmesi, olumsuz gelişmelerin giderilmesi için başlı başına bir güvence olamaz. Ülkemizde de, kıyıları korumaya ilişkin temel sorun, bu alandaki yasal düzenlemelerin eksik ve yetersiz olmasından çok, yeterli bir biçimde uygulama alanı bulmamasından kaynaklanmaktadır. Uygulamadaki aksaklığın kaynağında, toplumsal, ekonomik ve siyasal etmenlerin yatmakta olduğu söylenebilir. Bunlara, bir bütün olarak “az gelişmişlik” adını verebiliriz. Plancılarımızı sayı ve nitelik yönlerinden geliştir-

mekte geç kalışımızdan, ekonomik güçlüklerimize, kentleşmenin baş dönürücü hızına; sağlıksız ve bireycil bir dinence ve turizm anlayışından, politikacılarımızın “toplum yararı” anlayışlarına varıncaya kadar birçok etmen, bu az gelişmişlik kavramı içinde yer alabilir.

II. Yasal Durum

A) Genel Olarak

Kıyıları korumanın başlıca güvencesi, kamu malları üzerinde, devletin sahip bulunduğu tüzel yetkililerdir. Devletin bu mallar üzerinde sahip olduğu yetkiler türlü biçimlerde açıklanmaktadır. Bir görüşe göre, bu mallar üzerinde, devletin, yalnız bir gözetim ve denetim yetkisi vardır. Bu mallar özel iyeliğe de konu olamazlar. Çünkü, toplumun kullanmasına sunulmuşlardır. İyelik hakkının sahibine bahşedilmiş bulunan kullanma (usus), yararlanma (fructus) ve kötüye kullanma, yokedebilme (abuses) haklarını da, bu mallar iyelik konusu olmadıklarından, devlet kullanamaz. Devletin yapabileceği, sadece, bunlar üzerinde bir gözetim ve denetim yetkisi uygulamaktır.

İkinci görüş ise, kamu mallarını özel hukuk alanından tümüyle çıkararak, her yönüyle kamu hukukuna bağlı duruma getirmeyi öngörür. Burada, kamu malı, artık kamunun iyeliğindedir. (Otto Mayer). Bir üçüncü görüş ise, bir şeyin kamu malı sayılabilmesini, onun bir “kamu yararına özgülenmiş” (tahsis edilmiş) olmasına bağlıdır. Bu tür mallar üzerinde, bir tür “yönetmelik”ten söz edilebilir. İşte, kıyıları, böyle bir yönetmelik altında (Maurice Hauriou).

Yurttaşlar Yasası'nın 641. maddesi, “Sahipsiz şeyler ile menfaati umuma ait mallar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır” diyerek, herkesin yararlanmasına ayrılmış olan kamu mallarının, bu arada kıyıların, özel iyeliğe konu yapılamayacağını göstermiş bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi de, bunu böyle anladığını, kimi kararlarında belirtmiştir.

Kıyıların bir kamu malı sayılması, bunların yönetim ve gözetiminin ancak bir kamu tüzel kişisine bırakılabileceğini, iyeliğinin zaman aşımı ile kazanılamayacağını, haczedilemeyeceklerini ve bunlardan, herkesin özgür ve eşit biçimde yararlanabileceklerini anlatır. Bu yerlerde özel yapı yapılamayacağı gibi, herkesin bir izne bağlı olmaksızın ve ücret ödemeksizin kıyılardan yararlanması da gerekmektedir.

Nitekim, 1580 sayılı Belediye Yasası (M. 19), “Belediye sınırları içindeki kıyıların tasarrufu, idare ve nezareti belediyelere aittir” diyerek bunu saptamıştır.

Öte yandan, denizden toprak kazanılarak kıyıda özel iyelik konusu olan yapı yapmak biçiminde, son yıllarda çok yaygınlaşmış uygulama da, belirli koşullara bağlanmış, hattâ yasaklanmıştır. 2644 sayılı Tapulama Yasası, M. 8), denizi doldurarak toprak kazanmayı, ilgili yerlerden izin alınmasına bağlı tutmuştur. Bu yer, doldurma yapılacak yerin en büyük mal memuru, yani il özeğinde Defterdar, ilçe özeğinde Mal Müdürü'dür. Ayrıca, bu işlem için, Belediye'nin, İl ve İlçe Yönetim Kurullarının ve limanı ilgilendiriyorsa, Liman Dairesi'nin de olumlu görüşünü almak zorunludur. Yasa, böylece alınan doldurma izinlerinin 3 yıl süreyle geçerli sayılmasını öngörmüş, izinsiz doldurmaların ise, tapuya geçirilmesinde sakınca olmadığı kabul edilmek koşuluyla geçerli sayılabileceğini göstermiştir.

Ne var ki, kıyılara duyulan ilgi ve kamuoyunun duyarlılığı, 1972 yılındaki İmar Yasası değişikliğinde, kıyı şeridi içinde bulunan yerlerde denizden doldurma yoluyla "özel iyelik adına arazi ve arsa kazanılamaz" hükmünün getirilmesine yol açmıştır. Bunun anlamı, doldurmanın, ancak, "kamu yararı" için yapılmasının olanaklı olduğudur. Kısaca, belediyeler ve köyler, satmak ya da kirlamak için değil, ancak "kamu malı" niteliği kazanabilecek doldurmalar yapmağa yetkilidirler.

1984 yılında çıkarılan 3086 Kıyı Yasası'nın 7. maddesi de, kıyıda doldurma ve kurutma yoluyla arazi kazanmada, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının uygun görüşünün alınmasını, doldurma ve kurutma işlemlerinin yürürlükteki yasalar uyarınca yapılmasını (Tapulama Yasası) uygun görmüştü. Bu yerler için yapılacak planlamalarda İmar Yasası hükümlerinin uygulanacağını da belirten 7. madde, söz konusu planların, adı geçen bakanlıkça onaylanmasını da öngörmüştür. Az sonra görüleceği gibi, Kıyı Yasasının Anayasa Mahkemesi'nce iptali üzerine, kıyılarda doldurma uygulamalarının yine eskiden olduğu gibi işlem göreceği açıktır.

Kıyıların korunması ve geliştirilmesi için alınacak her türlü önlem, "kıyı"nın tanımına bağlı olarak bir değer taşır. Kıyı, yasalarımızda, denizlerin, göllerin ve akarsuların, başladıkları yer ile tarım toprağı arasında kalan kumsal, taşlık, kayalık, sazlık alanlar olarak tanımlanmaktadır. Ayırıcı özelliği, "tarıma elverişli olmamak"tır. Yapı yapmaya elverişli olup olmamasının, kıyının "kıyı" sayılmasını belirlemede önemi yoktur. Kıyı çizgisinin değişken nitelikte olmasından doğan sorunların çözülebilmesi için, her amaç için elverişli bir kıyı tanımı yapmanın kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, böyle bir kıyı tanımı denenebilir ve denenmelidir.

Kıyının hemen ardındaki kuşağa, "kıyı şeridi" denilmektedir. Burası,

tarıma elverişli toprakların bulunduğu alandır. Özel iyeliğe konu yapılmasına bir engel yoktur. Ancak, bir kamu işlemi ile üzerinde bir kamu iyeliği kurulmuş olabilir. Bilindiği gibi, yasalarımız, kıyı şeridi içinde, özel iyelik kurulmasını yasaklamış olmamakla birlikte, özel iyelik hakkının kullanılmasına sınırlamalar getirmiş bulunmaktadır. Bunun en çok bilinen örneği, eski İmar Yasası'nın (6785/1605) Ek.7. maddesi gereğince, kıyı şeridinde, herkesin yararlanmasına ayrılmayan yapının yapılamaya çağını gösteren sınırlamalardır .

Yasaların, kıyılardan yararlanmayı herkese açık bulundurmaya önem verdiği görülmektedir. Ve kıyıda yapı yasağının tanımlanmasında, "herkesin yararlanmasına ayrılmış yapı" bir ölçü olarak kullanılmıştır. Toplumun yararlanmasına ayrılan yapıyı, ilk kez, eski İmar Yasasının Ek.7 ve Ek.8. maddeleriyle ilgili Yönetmelik (M. 1.05/d), "Yetkililerce saptanmış ya da onanmış kural ve ücret tarifelerine uygun biçimde, kamu görevlilerinin denetimi altında, getirdiği kullanımdan belirli kişi ya da topluluklara ayrıcalıklı kullanım tekeli tanınmaksızın, yararlanmak isteyen herkese eşit, ve serbest olarak açık bulundurulan ve konut dokunulmazlığı olmayan yapı" olarak tanımlanmıştır. Hemen hemen aynı tanım, 2805 sayılı İmar Affı Yasası'nın 4/g maddesiyle, bu yasaya göre ve salt bu tür yapılarla ilgili olarak çıkarılmış bulunan yönetmeliğin 6/2 maddesinde de yer almıştır. Bu yapılar özetle, turizm, eğitim, sağlık ve sporla ilgili yapılarıdır (R.G. 10.9.1983, No: 18161).

B) Ülkemizdeki Gelişmelerin Özeti

1) İmar Yasasından Önceki Dönem

2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Yasası'nın yürürlükte kaldığı 24 yıl (1933-1957) içinde, kıyılarda yapı yasağını, bu yasanın 4/F maddesi düzenlemiştir. Buna göre, kıyıdan 10 metre içeriye doğru bir şerit, kıyı şeridi sayılıyor ve korunuyordu,

2) 1972'ye Değın İmar Yasası Dönemi

6785 sayılı İmar Yasası (M. 25), yapıların yol ve su kenarlarına uzaklıklarını saptama yetkisini, yönetmeliklere bırakmıştır. Bunun yanı sıra, yasanın uygulanışını gösteren İmar Tüzüğü'nün 40. maddesi, imar planı bulunmayan yerlerde, su kenarlarından en az 30 metre uzaklıkta özel yapıya izin verilemeyeceğini göstermiştir.

3) İmar Yasası Ek 7 ve 8. Maddelerin Kurduđu Düzen

İmar Yasası'nın 1972 yılında uğradığı değışiklik, geniş ölçüde kıyıları ilgilendirir. Yasa'nın EK. 7. maddesi, kıyının en az 10 metre olmak üzere,

İmar ve İskân Bakanlığı'nca saptanacak bir kuşak olması gerektiğini belirtmiştir. Aradan 2 yıldan daha uzun bir süre geçtikten sonra çıkarılan yönetmelik ise, kıyıdaki kuşağın genişliğini 100 metre olarak belirlemiştir. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesine değin geçen bu süre içinde, Bakanlık, Kasım 1974'ten başlayarak, uygulamaya genelgelerle yön vermiştir.

Yeni düzenlemeye göre, ayırma ve birleştirme işlemleri sırasında oluşturulacak yapı ada ve yerbölümlerinin (parsellerinin) kıyılara 100 metreden daha çok yaklaşması yasaklanmıştır. Bu alanda yapı yapmaya izin verilmeyecektir. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra verilmiş yapı izinleri kaldırılacak ve yapılmakta olan yapılar durdurulacaktır. Kıyı şeridi içinde, herkesin yararlanmasına ayrılmayan yapıların yapılmasını da yasa yasaklamıştır. Bu şerit içinde, ayırma ve birleştirme, böylece oluşacak yerbölümler üzerinde yapı yapma, mevcut yapıları genişletme, kat çıkma gibi konularla ilgili esasları, yasa, yönetmeliğin düzenlemesine bırakmıştır.

İmar planına ve yönetmeliklere aykırı yapı yapılamayacağı gibi, buradaki kamuya ait yapılı ve yapısız arsaların özel iyeliğe geçirilemeyeceği hükme bağlanmıştır. EK. 7. maddenin önemli öğelerinden biri de, o güne kadarki uygulamaların tersine, denizden doldurma ve bataklık kurutma yoluyla özel iyelik için arsa kazanma yolunun, bu madde ile kapatılmış bulunmasıdır.

1605 sayılı yasaya uygun olarak çıkarılmış bulunan yönetmelik, kıyı çizgisini, "deniz, göl ve akarsularda, herhangi bir anda, suyun kara parçasına değdiği noktaların birleşmesinden oluşan, meteorolojik olaylara göre değişen doğal çizgi" olarak tanımlamıştır. Kıyının tanımı ise, aynı yönetmelikte, deniz, göl ve nehirlerin, kıyı çizgisi boyunca uzanan kara parçasıdır. Yönetmelik, deniz, göl ve akarsu kıyılarının kara yönünde bittiği çizgiyi ise, "kıyı kenarı" olarak adlandırmıştır. Yönetmelik, kıyılardan, herkesin "mutlak bir eşitlik ve serbestlikle yararlanacağını, kıyılarda yapı yapılamayacağını, ancak kamuya yararlı tesisler yapılabileceğini" göstermiş bulunmaktadır.

Bu tanımlar ve hükümler, uygulamada kimi aksaklıklar yaratmıştır. Ne var ki, bu aksaklıkların giderilmesi amacıyla yapılan daha sonraki düzenlemelerin kendileri de, yeni aksamalara yol açmış, hukuk sorunları yaratmıştır.

4) Turizm Özendirilmesi Yasası

1982 yılında çıkarılmış bulunan 2634 sayılı Turizmi Özendirme Yasası (R.G. 16.3.1982, No: 17635) turizm bölgelerinde ve turizm özeklerindeki

taşınmaz malların, yabancılarca kazanılmasına, mülk edinilmesine olanak tanımıştır. Yasanın 8. maddesi, o tarihe değin, 442 sayılı Köy Yasası'nda ve 2644 sayılı Tapulama Yasası'nda yer alan, yabancı uyruklularla ilgili taşınmaz sahibi olmayı engelleyen sınırlamaların, Bakanlar Kurulu kararı ile kaldırılabilmesi yolunu açmış bulunmaktadır. Kuşku yok ki, bu alanlar kıyılara rastlayabilir ve çoğu kez de rastlamaktadır.

Daha sonra yayımlanan bir Bakanlar Kurulu kararı (R.G. 13.5.1983, No: 18046) da, yabancıların bu alanlarda taşınmaz mal edinebilmesinin yöntemini göstermiştir. Buna, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı'nın başkanlığında, Genel Kurmay Başkanlığı, İçişleri, Dışişleri, Maliye Bakanlıklarıyla, DPT Müsteşarlığı ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü temsilcilerinden oluşan bir kurulca yapılacak incelemeden sonra, Kültür Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar Kurulu'nun karar vermesi öngörülmüştür.

Bu alanlarda taşınmaz mal satın alacak yabancı uyruklulardan, satış bedeli kadar dövizi yetkili bankalara yatırmaları beklenmektedir. Görülmektedir ki, yasa, turizm bölge ve özeklerindeki topraklardan, gerektiği takdirde özveride bulunmayı benimsemiş, turizmi geliştirmeyi ve döviz kazanma amacını ön plana çıkarmıştır. Bu durum, kentsel ve kırsal toprakların her ne biçimde olursa olsun satılmayıp, kamu elinde tutulmasını ögütleyen, çağdaş toprak siyasalarına aykırı düşmektedir. Bakanlar Kurulu'nun, satış takdirini dikkatli bir incelemeye konu yapmasını beklemek doğal olmakla birlikte, bu yolun açılmasının sakıncalar doğurması olasıdır. Hele de alıcılar, yabancı uyruklu turizm kuruluşları olunca, sakıncalar daha da artar.

Daha sonra, yabancıların ülkemizde mülk edinmelerine olanak veren ve bu amaçla 2644 sayılı Tapulama ve 442 sayılı Köy yasalarında değişiklik yapan 3029 sayılı yasa çıkarılmış (R.G.: 28.6.1984, No: 18445) ise de, Anayasa Mahkemesi, toprağın, devletin vazgeçilmesi olanaksız temel ögesi, egemenlik ve bağımsızlığının simgesi olduğu gerekçesiyle, yabancılarla yeni haklar tanıyan böyle bir yasayı iptal etmiştir. (R.G. 24.8.1985, No: 18852).

Bunun üzerine, 1986'da, yasa yapıcı, çıkardığı 3278 sayılı yeni bir yasa ile ve bu kez karşılıklılık ilkesinden ödün vererek, yabancıların mülk edinmesine fırsat tanımak istemiştir. Bu konudaki takdiri, yasa, Bakanlar Kurulu'na bırakmıştır. Ne var ki, Anayasa Mahkemesi, 1986'da aldığı yeni bir kararla (Esas: 1986/18, Karar: 1986/24, 9.10.1986; R.G. 31.1.1987, No: 19358), bu yasayı da iptal etmiştir.

Turizmin Özendirilmesine İlişkin Yasanın uygulanacağı turizm alanlarında ve turizm özeklerinde imar planlarının hazırlanma ve onaylanma

yöntemini göstermek üzere çıkarılan bir yönetmelik de (R.G. 27 Ocak 1983, No: 17941), bu yerler için hazırlanacak imar planlarını, İmar Yasası'nın genel kuralları dışında tutmuş, onlarla ilgili ayrıntılı özel hükümler koymuştur. Örneğin, bu alanlarda İmar Yasası'nın EK. 7 ve 8. maddeleri uyarınca çıkarılmış yönetmeliğin 3.01 ve 3.04 maddeleri yerine bu özel yönetmeliğin uygulanacağı belirtilmiştir (M. 13). Bundan başka, plan yapımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ön izni şart koşulmuş (M. 7), yerel işlemlerde ise, ilgili alanın belediye ve komşu alanlar içinde olup olmamasına göre, planların incelenmesi ve onaylanması, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çevrime sokulmasıyla özel bir yönetime bağlanmıştır (M. 12).

5) Anayasa

1982 Anayasası'nın 43. maddesinde, "kamu yararı başlığı altında ele alınan konuların başında kıyılar gelmektedir. Bu maddede; "Kıyılar, dev-niz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada özellikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla sahil şeritlerinin kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir" denilmektedir.

35. maddede de, mülkiyet ve miras haklarının ancak kamu yararı amacı ile sınırlandırılabilceği belirtildikten sonra, iyelik hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağı hükme bağlanmıştır. 1982'ye değin, kıyıları korumanın dayandığı tek anayasal hüküm bu madde idi. 1982 Anayasası'nda yer alan 56. maddede, "çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin" devlete ve yurttaşlara bir ödev olarak verildiği, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaya hakkı olduğu belirtilmiştir. Kıyıların korunup geliştirilmesi için, bütün bu hükümlerin, kuramsal olarak, yeterli güvence oluşturabileceği öne sürülebilir.

6) İmar Affı Yasası

İmar ve Gecekondular ile ilgili yapılara ilişkin 2805 sayılı yasada (R.G. 21.3.1983, No: 17994) yer alan kıyı tanımının, EK. 7 ve 8. maddelerle ilgili yönetmeliktekinin benzeri olduğu görülmektedir. İmar Affı Yasası, kıyıları da uygulama alanına almıştır. Ve kıyı şeridini, deniz, göl ve akarsu kenarlarında, kara yönünde, kıyı kenar çizgisinden itibaren, a) imar planı olan yerlerde yatay olarak en az 10 metre, b) planı olmayan köy ve kasabalarda, toplu yerleşme alanlarında en az 30 metre, c) öteki yerlerde ise en az 100 metre genişliğindeki bir arazi olarak tanımlamıştır (M. 4/p).

Bu yasa, imar mevzuatına aykırı olarak yapılmış ya da yapılmakta olan yapıları ikiye ayırarak, her bir kümedekiler için ayrı ayrı hükümler

getirmiştir. Birinciler, olduğu gibi ya da iyileştirilerek korunması gereken yapılardır. İkinciler ise, yıkılması gerekenlerdir. Yasa, kıyılarda da olsa, durumu düzeltilebilecek kimi yapıların, para cezaları alınarak korunması ilkesini getirmiştir. Burada, affın, kıyıları korumak için bir çözümlenemeyeceğini vurgulayalım. Ceza ise, kıyıda "dönüşü olmayan zararların" giderilmesini sağlayacak bir yöntem değildir. Bununla birlikte, yasa, her iki küme için hangi yapıların sokulduğunu kısaca görmekte yarar vardır:

a) Korunacak Yapılar

Bunlara, belli süreler ve koşullarla iyileştirilmeleri durumunda, yapı ve kullanma izinlerinin verilmesi öngörülmüştür.

aa) Kıyı şeridinde, toplumun yararlanmasına ayrılan ya da bu amaçla kullanılmaya uygun duruma getirilebilen, kullanılan ya da kullanılmaya hazır duruma gelmiş yapılar;

bb) Kat tavan betonu dökülmüş ya da kat tavanı kapatılmış, inşa durumundaki yapıların, sadece kat tavanı kapatılmış bölümlerinin tanımlanabilmesi için, "toplumun yararlanmasına ayrılan yapı" olarak kullanılmak koşuluyla izin verilebilenler;

cc) Kendi yerbölümünde (parselinde) bulunan, imar mevzuatına aykırı, sanayi kuruluşları, ulusal ekonomiye katkıları, yarattıkları çalışma olanakları ve başka yerlere taşınmalarına olanak bulunup bulunmadığı hesaba katılarak, 2 yıl içinde, Bakanlar Kurulu'nca uygun görülecek bir süre için geçici olarak korunur;

dd) Kıyılarda, devletin hüküm ve tasarrufunda olan, öteki yerlerdeki kurum ve kuruluşlarca yaptırılan ya da onlara ait olan yapılar. Burada, kıyılarda, devletin kendisinin yarattığı olup bittilerin korunması gibi, amaca ters düşen bir koruma ilkesi de yer almıştır.

ee) Kıyılarda, imar mevzuatına aykırı olarak kendi yerbölümü (parseli) dışında yapılmış sanayi kuruluşlarıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın daha önce belgelendirilmiş turizm kuruluşları, ulusal ekonomiye katkıları, yarattıkları çalışma olanakları ve başka yerlere taşınmalarına olanak bulunup bulunmadığı gibi noktalar dikkate alınarak, geçici olarak korunmaktadır.

ff) Gerçek kişilere ve özel hukuk tüzel kişilerine ait liman, iskele, rıhtım ve dayanma duvarlarından valilikler ve belediyelerce korunmalarında ulusal ekonomiye katkısı olacaklar ve kamu yararı bulunduğu kararlaştırılanlar, bunları kullanmakta olanlara ya da bu kuruluşların sahiplerine kiraya verilecektir.

gg) İmar Affı Yasası, bu son üç paragrafta belirtilen koşullara uygun duruma getirilebilen yapılardan, kullanılan, ya da kullanılmaya hazır hale getirilmiş olanlara, sürekli ya da geçici yapı izni ve kullanma izni verilmesini öngörmüştür.

b) Yıkılması Gereken Yapılar

2805 sayılı yasa, kendilerine yapı izni ya da kullanma izni verilemeyen yapılarla birlikte, aşağıda belirtilen yapıların da yıkılmasını öngörmüştür:

aa) Turizm alanlarında ve turizm özeklerinde, imar yasalarına aykırı olarak yapılmış ya da yapımı sürmekte olan ve 1 yıl içinde, imar planlarının aradığı koşullara uygun duruma getirilemeyen yapılar;

bb) İçme ve kullanma suyu sağlanan ve ilerde sağlanacak baraj, göl, gölet gibi yüzeysel su kaynaklarının mutlak ve kısa uzaklıklar içinde bulunan koruma alanlarındaki yapılar; İstanbul yakınındaki Terkos Gölü yakınlarında ve Ankara'nın 50 kilometre batısındaki Kurtboğaziçi gölü yakınındaki yapılar bu kümeye girmektedirler.

cc) Kıyı tanımına giren yerlerdeki gerçek kişilere ve özel hukuk tüzel kişilerine ait yapılar;

dd) Kıyı şeridi içinde, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenecek gençlik ve spor kuruluşları ile köy yerleşik alanlarında köy nüfusuna kayıtlı ve köyde yaşayan kişilere ait olanlar dışındaki, toplumun yararlanmasına ayrılmayan ya da en geç 1 yıl içinde o duruma getirilemeyen yapılar.

Yasadaki hükümler bunlar olmakla birlikte, kıyıların korunması amacıyla, öngörülen süreler içinde bunların pek azının uygulanmasına olanak bulunabilmiştir. İktidar değişikliğinin ardından Mart 1984'de çıkarılan İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak İşlemlerle ilgili 2981 sayılı yasa (R.G. 8.3.1984, No: 18335), 2805 sayılı İmar Affı Yasasını yürürlükten kaldırmış, kıyılarda gerçek kişilere veya özel hukuk kişilerine ait yapıları, af hükümlerinden yararlanamayacak yapılar olarak tanımlamakla yetinmiştir.

7) Boğaziçi'nin Korunması

2805 sayılı İmar Affı Yasası, Boğaziçi'nin iki yakası ile ilgili hükümlerinin, 29.1.1983 tarihli Bakanlar Kurulu kararında (83/5760) olduğu gibi, bir Boğaziçi Yasası yürürlüğe girinceye kadar uygulanacağını göstermişti. Önce, bu Kararnamenin koyduğu ilkeleri, sonra da, Boğaziçi Yasası ile varılmak istenen amaçları gözden geçirelim.

a) Boğaziçi Kararnamesi

Bu Kararname, Boğaziçi'ndeki imar olupbittilerini, Nâzım Plan hazırlanıncaya değin, bir esasa bağlamayı, denetim altına almayı amaçlıyordu. Nâzım Plan 22 Temmuz 1983'te kesinlik kazanmıştır. Dolayısıyla, kararnamedeki ilkelerin yerini o tarihten sonra, Nâzım Plan ilkelerinin almış olması gerekir.

Bu süre içinde, kararnamenin, uyulmasını zorunlu saydığı koruma kuralları şunlardır:

aa) Kararname çıkmadan önce verilmiş bulunan yapı izinlerine dayanılarak başlanmış yapıların yapımı sürdürülecektir.

bb) Yeni imar durumu ve yapı izni verilmesi yasaklanmıştır.

cc) Taşocağı, kumocağı, kireç ve tuğla ocaklarının açılmasına da izin verilmeyecektir.

dd) Yapımı sürmekte olan kamu yatırımlarıyla yapılmakta olan yapılara, ancak her türlü yasal işlemlerin tamamlanması koşuluyla izin verilmesi; yeni yatırımlar için ise, Bakanlar Kurulu'nun izninin alınması öngörülmüştür.

ee) Sanayi, kömür, akaryakıt kuruluşları ve depolarının da, uygun yerlere taşınmasını kararname gerekli saymıştır.

Boğaziçi Kararnamesi'nde, Boğaz'ın her iki yakasında, özel iyelikte bulunan korular dâhil, yeşil örtüyü tahrip eden, görünümü (silhouette) bozan yapılaşmaya ve kaçak yapılara karşı sürekli denetim ve önleme etkinliklerini yürütecek teknik ve yönetsel bir örgütün kurulması da istenmiştir. Ayrıca, Çamlıca'nın karakterini bozan her türlü yapılaşmanın düzeltilmesi ve Üsküdar, Beykoz, Sarıyer, Beşiktaş ilçelerinin Boğaziçi sit alanına giren yerlerindeki yapı izinlerinin İstanbul Belediyesi'nce verilmesi de, Kararname'nin getirdiği yeni kurallar arasındadır. Bu yetki, İstanbul ve çevresinde bir anakent yönetimi oluşturma gereğini duymuş bulunan devletin o doğrultuda atmış bulunduğu, küçük belediyelerin büyük belediyelere bağlanması (1980 ve 1981), İSKİ (1982) ve benzeri girişimler dizisinin yeni bir halkasını oluşturmuştur.

b) Boğaziçi Yasası

Bir koruma yasası olarak Boğaziçi Yasası, İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve tarihsel değerlerini, doğal güzelliklerini, kamu yararı gözeterek, 1) Korumak ve geliştirmek, 2) Bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılaşmayı sınırlandırmak amacıyla çıkarılmıştır. 2960 sayılı Boğaziçi Yasası (R.G. 22.11.1983, No: 18229), yukarıda ilkeleri özetlenen

Boğaziçi Kararnamesinin getirdiği kuralları büyük ölçüde benimsemiş, yinelenmiştir.

Koruma, geliştirme ve yoğunluk artışını önleme genel amacına uygun olarak, yasa, Boğaziçi alanında, yapıların bu yasaya ve imar planı esaslarına göre yapılabileceğini, bunlara aykırı olarak yapılan yapıların ise hemen yıktırılacağını kurala bağlıyor. Yasa, nüfus ve yapı yoğunluğunu artırıcı plan değişikliklerini yasaklamıştır. Boğaziçi kıyı şeridi ile "öngörünüm bölgesi"nde, ayırma ve birleştirme (yerbölümleme) işlemleriyle, konut yapmak da yasaklanmıştır. Boğaziçi alanında, kıyının ancak, "kamu yararına" kullanılacağını gösteren Boğaziçi Yasası, bu bölgede turizm ve eğlenme amacına ayrılmış alanlara, ancak, "toplumun yararlanmasına ayrılmış yapı" yapılabileceğini ve bunların, amaçları dışında kullanılmayacağını kurala bağlamıştır.

Yasada, kıyı şeridinde ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm kuruluşları ve yapıları yapılabileceği belirtilmiştir. Boğaziçi Yasası, Kararname'deki kuralı yineleyerek, kömür ve akaryakıt depolarıyla tersane ve sanayi kuruluşlarının Boğaziçi alanında kurulmasını yasaklamış bulunmaktadır. Bu alanda, nâzım plana göre, kamu hizmet ve kuruluşlarına ayrılmış yerlerde, "geçici yapı izni" de verilemeyecektir. Sadece, 40 metre kareden küçük bekçi kulübeleri, büfe ve çay ocağı gibi yapılara, Boğaziçi İmar Yönetim Kurulu'nun kararıyla izin verilebilmesi öngörülmüştür.

Boğaziçi Yasası'nın bir özelliği de, orman statüsüne alınacak yerlerden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların, bedelsiz olarak Hazine'ye devrinin; özel iyelikte bulunanların ise Tarım ve Orman Bakanlığı'nca kamulaştırılmasının öngörülmüş olmasıdır. Boğaziçi alanı içinde ağaçlama, koru, park ve mesire yerlerinin yapımı da yasa ile özendirilmek istenmiştir. Bu alandaki ormanlarda, intifa (yararlanma) ve irtifak hakları kullanılmayacağı kurala bağlanmıştır. Yasa koyucu, Boğaziçi alanının ağır basan karakterinin "yeşillik" olması noktasından yola çıkmış bulunmaktadır.

Boğaziçi Yasası, İstanbul Boğazı'nın iki yakasını ilgilendiren bir "özel imar yasası"dır. Nitekim, 20. maddesinde, 6785 ve 2805 sayılı yasaların, Boğaziçi Yasasına aykırı olan hükümlerinin, bu alanda uygulanamayacağını belirtir. Korunması ya da iyileştirilerek korunması olanağı bulunmayan yapılarla, kamu kurum ve kuruluşlarının olup da, Bakanlar Kurulu'nca, geçici olarak korunmalarına karar verilmemiş yapıların yıkılmasını da yasa kurala bağlamıştır.

Ayrıca, yıkılacak gecekonduların sahiplerine, bu gecekonduların 2 Haziran 1981 tarihinden, yani Millî Güvenlik Konseyi'nin gecekonduların

yasağını kamuoyuna yeniden bir kez daha duyurduğu tarihten önce yapılmış olmak koşuluyla, arsa ya da konut vermede öncelik tanınması da, yasanın geçici 9. maddesindeki kuralın bir gereğidir.

Boğaziçi Yasası'nın, kıyılara ilişkin önemli hükümlerinden sonuncusu da, kıyı şeridinde, kenar çizgisine bitişik yerbölgülerin kıyı tarafında, Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün gerekli göreceği durumlarda, "gezinti yeri" yapmak amacıyla, yeterince toprağın kamulaştırılabileceğidir. Bu tür kamulaştırmaların, "kamu yararı" (menafi-i Umumiye) kararı yerine geçeceği yasanın buyruğudur (M. 10). Boğaziçi Yasası, ayrıca, taş, kireç, tuğla, vb. ocakların 1984; kömür, akaryakıt, vb. depoların ise, 1985 yılı sonuna değin, buldukları yerlerden kaldırılarak uygun yerlere taşınmalarını da öngörmüş bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Boğaziçi Yasası, ilke olarak, korumayı "negatif" önlemler ve yaptırımlarla gerçekleştirmeyi amaçlayan bir yasadır. Bununla birlikte, ormanların ve yeşil alanların çoğaltılması ve planlı yaklaşım yöntemini benimsemesi, yasanın "pozitif" nitelikleri bulunduğu savunulmasına da olanak vermektedir.

Boğaziçi Yasası, kimi çevrelerce, kimi noktalardan eleştirilere konu yapılmıştır. Bu eleştiriler, şöylece özetlenebilir: 1. Bu yasa, iyelik hakkının bahsetmiş olduğu hakların kullanılmasını sınırlandırarak, bu hakkın özünü zedelemektedir. Parlamento, kendilerini "sağ" olarak tanımlayan milletvekillerinin %65'i bulan bir çoğunluğuna sahip iken, iyelik hakkını zedeleyen "sol" nitelikli bir yasanın yürürlükte kalması savunulamaz. 2. Konut sıkıntısı içinde bulunan bir ülkede, kaçak yapılmış olsalar bile, konut ve gecekondu yıkmak akla uygun düşmez. Bu, açığı büyütmekten başka bir işe yaramaz. 3. Boğaziçi'nin salt yeşil, yemyeşil olarak korunması, onun karakterine uygun değildir. Orada, tarih içinde, yeşillik ve oturma alanları içiçe görülür. 4. Ve son olarak da, gezinti yeri yapmak gibi amaçlarla, Boğaziçi kıyısında taşınmaz malları bulunanların iyelik haklarını kamulaştırma korkusu altında bırakmak pek çok sakıncalar doğurur.

Denilebilir ki, bu eleştirilerden hiçbirine hak vermek olanağı yoktur. Çünkü, yasa, Boğaziçi alanında yapı yapmayı değil, "özel yapı" yapmayı yasaklıyordu. "Toplumun yararlanmasına ayrılan yapı" yapmayı engelleyen bir sınırlama sözkonusu değildi. Yasaları çiğneyenlerin eylemlerini, konut açığı büyüyecek diye savunmağa olanak bulunmadığı da açıktır. Böyle bir itiraz, olsa olsa, gecekonduları ilgilendirir ki, "Boğaz"daki kaçak yapıların ancak bir kesimi gecekondu niteliğindeki yapılarıdır.

Boğaz'ın genel karakterinin konut, yeşillikğin ise ayrıksın (istisnai), bir özellik olduğu savunulamaz. İçişlik, yeşilin her zaman üstünlüğüne,

başatlığına dayanan bir yapıyı simgelemiştir. Son olarak, su kenarını tüm halkın yararlanmasına açmak, olsa olsa, bu yerlerde yerleşik çıkarı olan taşınmaz mal sahiplerini rahatsız eden bir durumdur. Beşiktaş'tan Büyükdere'ye kadar kıyidan yürüme hakkını kazanan halk çoğunluğunun çıkarı yanında, bu çizgiyi sık sık, farklı yerlerinden kesen "yalı sahiplerinin çıkarları" arasında bir yeğleme yapmak gerekirse, "toplum yararı" göstergesi, herhalde birincilerden yana olur. Kısaca, Boğaziçi Yasası'nın amaçları ardında, iyelik hakkına 20. yüzyılın getirdiği kimi çağdaş yorumlar yatmaktadır. Bunlar da, bireylerin kimi haklarının, iyelik hakkı da dâhil olduğu halde, toplum yararı ile sınırlanabilmesini öngörür.

c) Boğaziçi Yasası'nda Değişiklik

Ne var ki, 1983 yılı sonlarında iktidara gelen siyasi parti, Mayıs 1985'de Parlamento'dan geçirilen 3194 sayılı İmar Yasası ile, Boğaziçi Yasası'nı değiştirmiştir. İmar Yasası'nın özel bir bölümünü oluşturan 46-48. maddeler, Boğaziçi Yasası'nın can alıcı hükümlerini hemen hemen tümüyle yürürlükten kaldırmış, yasayı işlemez duruma getirmiştir. Bu maddelerle getirilen değişiklikler şöylece özetlenebilir:

1) Bir kez, 2960 sayılı Boğaziçi Yasası'nda öngörülen Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, Boğaziçi İmar Yönetim Kurulu ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü adli organlar kaldırılmıştır. Bu organlara verilmiş görev ve sorumluluklar, İstanbul'daki anakent ve ilçe belediyelerine bırakılmıştır.

Siyasal iktidar, bu değişikliklerle, yetkileri yerel yönetimlere bırakarak, demokratikleşme yönünde önemli bir adım atmakta olduğu izlenimini vermeğe çalışmıştır. Yasa, yetkilerin, anakent belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında nasıl bölüşüleceğini de göstermiş, aa) Boğaziçi kıyı şeridi ile "öngörünüm bölgesindeki" uygulamaları anakent belediyesine, bb) "gerigörünüm" ve "etkilenme" bölgesindeki uygulamaları ise, ilgili ilçe belediyelerine bırakmıştır.

2) Boğaziçi Yasası'nın 3. maddesinin (f) ve (g) fıkraları, Boğaziçi alanında, aa) Nüfus ve yapı yoğunluğunu artırıcı nitelikteki plan değişiklikleri ve bb) Boğaziçi kıyı ve sahil şeridinde ve öngörünüm bölgesinde konut yapmayı, birleştirme ve ayırma işlemlerini (yerbölümleme ve birleştirme) yasaklamış olduğu halde, 3194 sayılı yasa ile bu mutlak yasaklar kaldırılmıştır. Bu değişikliğin, özel bir yasa ile değil, fakat İmar Yasası ile yapılması, yasa tekniği yönünden eleştirilebilir.

İmar Yasası ile yeni konulan hükümlere göre, mevcut planda, "Nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydıyla plan değişikliği yapılabilir". Ve ayrıca, Boğaziçi öngörünüm bölgesinde, parsel büyüklüğü

5.000 metre kareden az olmamak, ayırma işlemleri yapılmamak ve taban alanı katsayısı (TAKS) en çok %6'yı ve 2 katı (6.5 metre) geçmemek koşuluyla, konut yapımı da serbest bırakılmıştır. Blok sayısına da bir sınır konmuştur. Yeni yasa, orman, koru, ağaçlandırma alanı ve yeşil alan gibi yerleri de, "doğal niteliklerinin korunmasına özen gösterilmek koşuluyla" yukarıdaki esaslara uygun olarak yapı yapılabilecek yerler konumuna sokmuştur.

Yeni İmar Yasası, "gerigörünüm bölgesi" ile "etkilenme bölgesi" içinde de konut yapmaya izin vermiştir. Birinci bölge için TAKS'ı %15 ve yüksekliği 4 kat (12.5 metre), ikinci bölge için ise, TAKS'ı %5 ve yüksekliği 5 kat (15.5 metre) olarak belirlemiştir. Bu yerlerde yapı izni ve oturma izni verme yetkilerini de ilçe belediyelerine bırakmıştır.

d) Yasanın Anayasa Mahkemesi'nce İptali

Yürürlüğe girmesinden bir süre sonra, Resmî Gazete'de 18.4.1987'de yayımlanan bir kararıyla, Anayasa Mahkemesi, İmar Yasası'nın Boğaziçi ile ilgili 48. maddenin (g) fıkrasında yer alan hükmü iptal etmiştir. Bunu, kıyıların, devletin hüküm ve tasarrufu altında olması gerektiği ilkesine aykırı bularak iptal etmiştir. Yüksek Mahkeme, mevcut planda, "nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınarak planda değişiklik yapılmasına olanak tanıyan fıkrayı ise, Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

8) Çevre Yasası

Ağustos 1983'de kabul edilen 2872 sayılı Çevre Yasası (R.G. 11.8.1983, No: 18132), çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel topraklarla doğal kaynakların en uygun bir biçimde kullanılması ve korunması, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunması ve su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi amacıyla. Yasa, çevrenin korunmasından ne anlaşılması gerektiğini tanımlamakta, bunu, gerçek ve tüzel kişilere bir görev olarak vermekte, herkesi alınacak önlemlere uymakla yükümlü saymaktadır.

Her türlü artık ve atığın çevreye zarar verecek biçimde "alıcı ortam"a bırakılması, doğal zenginliklerin bütünlüklerinin yokedilmesi de, Çevre Yasası ile yasaklanmıştır. Yasa, kuşkusuz, geniş anlamda, kıyıların korunmasını da içermektedir.

Çevre Yasası'nda, 1988 yılında 3416 sayılı yasa ile (R.G. 11.3.1988, No: 19751) yapılan bir değişiklik ile, Bakanlar Kurulu'na, ülke ve dünya ölçüsünde önemli olan çevre kirlenmelerine ve bozulmalarına duyarlı olan alanları, doğal güzelliklerinin gelecek kuşaklara da ulaşmasını güvence altına almak ve gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla, "Özel Çevre Ko-

ruma Bölgesi" olarak ilân etmeye ve bu alanlarda uygulanacak koruma esaslarını belirlemeye yetkili kılmıştır (M. 9). İşte, Bakanlar Kurulu, bu yetkisini, Temmuz 1988'de, Köyceğiz, Fethiye, Gökova Körfezi arasında kalan kıyı şeridi için kullanmış ve bu alanlarda yapılan tahsisleri, verilmiş ön izinleri ve her ölçekteki plan kararlarını, bu yerlerle ilgili esaslar belirleninceye kadar durdurmuştur (Bakanlar Kurulu Kararı: 88/13019, R.G. 5.7.1988, No: 19863). Söz konusu esaslar ise, daha sonra, Başbakanlık'ça belirlenerek, Eylül 1988'de yürürlüğe girmiştir (R.G. 16.9.1988, No: 19931).

Bu ilkelere göre, Özel Çevre Koruma Bölgesinin korunmasına ilişkin yetkiler, Özel Çevre Koruma Bölgesi Başkanlığı ve Çevre Koruma Kurulu'na bırakılmıştır. Bu organların, doğanın, canlı ve cansız varlıkların korunması için her türlü önlemi almaları öngörülmüş, mevcut çevre düzeni, nâzım ve uygulama imar planları ile revizyonlarının yapılması, taşınmaz mal tahsislerine ve yapı izni verilmesine ilişkin esasların belirlenmesi ve hattâ gerekli durumlarda kamulaştırma yapma yetkisi, Koruma Bölgesi Başkanlığı'na verilmiştir.

Özel Koruma Bölgesi'nde yapılacak her türlü yapı ve tesis Başkanlığın iznine bağlıdır. Bu amaçla, kat sınırlaması konabileceği gibi, inşaatların deniz cephesini en az işgal edecek biçimde planlanması ve kanalizasyon atık ve artıklarının çevreyi ve denizi kirletmeyecek biçimde yapılması gerektiği belirtilmiş olmasına karşın, bu bölge için yeni uygulama imar planları yapıncaya kadar, mevcut planlara göre yapı ruhsatı almış yapılardan durumları uygun görülenlerin inşaatının devamına ya da projelerinde değişiklik yapılarak devamına izin verilebileceği gösterilmiş ve bu alanda takdir yetkisi Başkanlığa bırakılmıştır.

Özel Koruma Bölgesi'ne ilişkin kararname, bir yandan, korumanın bütün ülke kıyılarını kapsamaması gereği belirtilerek eleştirilmiş, öte yandan da, toplum yararını esas almadığı, meslek kuruluşlarına Kurul'da yer verilmediği yabancı mimar ve plancılardan yararlanılmasına yol açmakta olduğu, inşaata henüz başlanmamış koyların yeniden halka açılma şansını azalttığı gibi nedenlerle eleştirilere konu olmuştur.

9) Kıyı Yasası

1982 Anayasası'nın 43. maddesiyle, kıyılarla sahil şeritlerinin kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerce bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının yasayla düzenleneceğinin belirtilmesinin ardından, Parlâmento, Kasım 1984'de, Kıyı Yasası'nı çıkarmıştır (R.G. 1.12.1984, No: 18592). 3086 sayılı Kıyı Yasası'na göre, "Sahil Şeridi, kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde, imar planlı yerlerde yatay olarak en az 10

metre, diğer yerlerde en az 30 metre genişliğindeki alanı“ anlatmak üzere kullanılmıştır.

Yasa, kıyıların, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu belirtmekte ve kıyıların, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açık olduğunu kurala bağlamaktadır. Kıyı Yasası, kıyıda yapı yapmayı ilke olarak yasaklamıştır. Ancak, bunun istisnası yok değildir: “Kıyıda, ancak plan kararıyla, deniz, doğal ve yapay göl ve akarsuların kamu yararına kullanımını kolaylaştırmak veya kıyıyı korumak amacına yönelik olan yapı ve tesisler ile faaliyetlerinin özellikleri gereği, tersane, fabrika, santral ve su ürünlerine dayalı sanayi tesisleri, gemi sökme yeri ve sair kıyıda yapılması zorunlu tesisler ile, eğitim, spor ya da turizm amaçlı tesisler “yapılabilir”. Yasa, bu istisnaî yapıların, amaçları dışında kullanılmayacaklarını ve kıyıya geçişin bunlar yüzünden engellenip kapatılmayacağını da kurala bağlamıştır.

Kıyı Yasası, kamu önceliği olan yerler dışında, (sahil şeridi dışında), plan kararları ile özel nitelikte yapı yapmaya da izin verilebileceğini belirtmiş, bunların ancak Bakanlar Kurulu’na onaylanarak uygulanabileceğini ve kıyı geçişini engelleyemeyeceklerini göstermiştir.

Yasa, kıyıda yapılacak yapılar için, Maliye ve Gümrük Bakanlığı’ndan “tahsis belgesi” alınmasını zorunlu saymış, tapu aranmayacağını göstermiştir. Yapı eylemleri üzerindeki denetim ise, belediye ve komşu alan sınırları içinde belediyelere, bu sınırlar dışında ise valiliklere bırakılmıştır.

Kıyı Yasası, Geçici 2. maddesiyle, 1.10.1983 tarihinden önce, kıyı ve sahil şeridinde gerçek ve tüzel kişilerce izinsiz ve kaçak olarak inşa edilen liman, iskele, rıhtım, balıkçı barınağı ve dayanma duvarları gibi zorunlu tesislerle sanayi ve turizm tesislerinden, ilgili Bakanlıklar’ca “ulusal ekonomiye katkısı veya kamu yararı olduğu kararlaştırılanlara da gerekli tahsis belgesi verileceğini hükme bağlamıştır. Mayıs 1985’te, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın yayımladığı Yönetmelikte de (R.G. 18.5.1985, No: 18758), Kıyı Yasası’nın hükümlerinin uygulanmasına ilişkin esaslar belirtilmiştir.

10) Kıyı Yasası’nın İptali ve Sonrası

Kıyı Yasası’nın kimi maddelerinin iptali için yapılan bir başvuruda, Anayasa Mahkemesi, yasada ve yönetmelikte yer alan hükümlerin: “kıyıların korunmasına yeterli olmadığına” karar vermiştir. Mahkeme, Kıyı Yasasını, kıyı kenar çizgisi ve kıyı tanımlarını içeren 4, kıyıda yapı yapmayı düzenleyen 6, sahil şeridi en küçük belirten 9, kıyıda yapı yapmaya izin belgelerine ilişkin 13 ve yasanın yürürlüğe girmesinden önce kıyıda

yapılmış yapılarla ilgili Geçici 2. maddesini iptal etmiştir. 6, 9 ve 13. maddelerin iptal edilmesi sonucunda, öteki maddelerin de yürürlük şansı kalmadığından, Mahkeme, yasanın tümünün iptaline karar vermiştir (R.G. 10.7.1986, No: 19160).

Uygulamada bir boşluk doğmasına yol açmamak için, Anayasa Mahkemesi, 6 ay içinde yeni bir yasal düzenleme yapılmasının uygun olacağını belirtmesine karşın, aradan geçen 3 yıla yakın süre içinde bu yasa çıkarılmış değildir. Buna karşılık, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 15.10.1987 tarihinde yayımladığı bir Genelge ile (B-01, Gen. Müd. 110) uygulamaya yön vermeye çalışmıştır. Söz konusu Genelge'de, kıyı ile ilgili, kıyı çizgisi, kıyı sahil şeridi ve dar kıyı gibi, kavramların tanımlanmasına yer verilmekte ve Anayasa'nın 43. maddesine uygun olarak, kıyılardan yararlanmayla ilgili genel esasların neler olduğu gösterilmekte, kıyıda ve sahil şeridinde yapılabilecek yapılar belirtilmektedir.

Bunlara göre, kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır. Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyı kenar çizgisi içinde kalan yerlerde, mülkiyet yönünden tersi kanıtlanmadıkça, kamulaştırma yapıncaya kadar, mülkiyet hakkı saklı tutulur. Kıyılarda, Yurttaşlar Yasasının 641. maddesi esaslarına öncelikle uyulur. Kıyı kenar çizgisi belirlenmeden, kıyı şeridinde ve kıyılarda doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan alanlar üzerinde planlı uygulama yapılamaz. Kıyıda, ancak, plan kararlarıyla, a) Kıyının kamu yararına kullanımına ve kıyıyı korumak amacıyla yönelik altyapı ve tesisler, b) Turizm tesisleri, c) Nitelikleri gereği, kıyıdan başka yerlerde yapılmaları olanağı bulunmayan tersane, gemi söküm yeri, santral ve su ürünleri tesisleri gibi yapı ve tesisler yapılabilir.

Genelde, kamu yararının gerektirdiği durumlarda, kıyıda doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan alanlar üzerinde ancak plan kararlarıyla, "Kıyıda yapılabilecek yapılar yapılabilir denmekte; sahil şeritlerinde ise, bu yerler özel mülkiyete de konu olabildiklerinden, toplumun yararlanmasına açık olmak koşulu ile, turizm, dinlenme ve sportif amaçlı yapı ve tesislerin orada yer alabileceği kurala bağlanmaktadır.

Uygulamada bir aksamaya yol açmamak üzere konulan bu kuralların bir Bakanlık Genelgesi'ne dayandırılması yararlı olmakla birlikte, Anayasa'nın 43. maddesinin açık hükmü karşısında bütün bu düzenlemelerin yasaya dayanması gerektiğinden, bugünkü uygulamanın, en az biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu belirtilebilir.

III. Kıyılar ve Toplum Yararı

Kıyılarda toplum yararı, kıyıları korumanın kamu yararına olmasını sağlamanın ne anlama geldiği, sürekli olarak tartışılan konulardır. Kamu yararı ve toplum yararı kavramları, çoğu kez içiçe girdiği, birbiri yerine kullanıldığı gibi, kıyılarda kamu ya da toplum yararının "kimin yararı" olduğu sorusu sık sık sorulmaktadır. Mimarlar Odası, salt bu amaçla, kıyıların toplum yararına kullanılmasını konu edinen bir toplantı düzenlemiş ve Mimarlık Dergisi'nin bir özel sayısını bu konunun tartışılmasına ayırmıştır (1976/2).

Kıyıların toplum yararına korunması ve geliştirilmesi görevini üstlenen plancının, çıkarları birbirleriyle her zaman uyum içinde bulunmayan, hattâ her zaman çatışma durumunda olan türlü toplum katman ve kümelerinden hangilerinin yararını gözeteceği sorusu, yanıtı kolay verilemeyecek bir sorudur. Çünkü, sanayicinin, turizm yatırımı yapmayı iş edinmiş olanların, turizm bölgelerindeki taşınmaz mal sahiplerinin, orta sınıfların, işçinin, emeklinin, yaşlının, vb' nin, kıyılardan beklentileri birbirinin aynı değildir.

Bu kuramsal güçlüğü küçümsenemeyeceğini öne sürenler, "sınıflı toplumlarda, değişik grupların çıkarlarından bağımsız bir toplum yararı" söz edilemeyeceği savındadırlar. Hangi tür kullanımın "daha çok toplum yararına" olduğunu saptamak güç olduğuna göre, plancının kullandığı yöntemlerin, kaçınılmaz olarak, varlıklı sınıfların çıkarlarına hizmet etmekle sonuçlanacağını vurgulamaktadırlar. Ayrıca, plancının, daha çok orta sınıflardan ya da kentsoylu kesimlerden geldiğini varsayarak, koruma planlarına, kendi sınıfının değerlerini yansıtmaktan öteye bir işlev göremeyeceği biçiminde kötümser sonuçlara da varmaktadırlar.

Kötümserlerden bir bölümü, daha da ileri giderek, halkın planlamaya katılmasının, onu yumuşatmanın, avutmanın bir yöntemi olarak görür ve küçümserler. Bu görüşlere göre çözüm, "sınıfsal içerikten yoksun" bir terim olan "toplum yararı" kavramına bel bağlamaktan kaçınmaktır.

Hemen belirtelim ki, "kamu yararı" ve "toplum yararı" kavramları, dilimizde, birbirlerinin yerine ve zaman zaman da yanlış yerlerde kullanılmaktadırlar. Denilebilir ki, toplum yararı, kamu yararının geniş anlamıdır. Şöyle ki, dar anlamda kamu yararı, iyelik hakkının sınırlarının belirlenmesinde ve bu hakkın özüne yapılacak karışmalarda bir ölçü olarak kullanılır. Teknik bir terimdir. Örneğin, kamulaştırma işlemlerinde, bir "kamu yararı" kararı alınmasında olduğu gibi. Bir ilkokul yapımı için toprak kamulaştırılmasında, kamu yararı bulunduğunun varsayılması, işlemin tamamlanması için ön koşuldur.

Öte yandan, kamu yararının geniş anlamı, siyasal ve ideolojik bir nitelik taşır. Bu anlamda kamu yararı, anayasaların dayandığı siyasal ve toplumsal ilkelerle ilgilidir. Anayasaların, toplumsal devlete yüklemiş bulunduğu görevlerle ilgili, değer yargıları içeren, aktörel (ahlakî) bir kavramdır. Bu nedenle, geniş anlamdaki bu kamu yararını, belki toplum yararı olarak adlandırmak daha yerinde olur. Anayasamızdaki anlayış da bu doğrultudadır. Dolayısıyla, kıyılarla ilgili olarak, kamu yararından söz ettiğimizde, biz de gerçekte toplum yararından söz etmekteyiz.

Bu anlamdaki kamu yararının tanımlanmasında, başlıca üç yaklaşım vardır. Birincisi, **bireycil** yaklaşımdır. Buna göre, kamu yararı, bireylerin yararlarının toplamından ibarettir. Hobbes, Hume, Bentham gibi düşünürlerin, kamu yararına bakışları bu niteliktedir. Hobbes, kamu yararını özel yararlarla karşıt olarak görmüştür.

İkincisi, ortak ya da **genel yarar** görüşüdür. Buna göre ise, bireylerin tek tek yararlarının üzerinde, onlarınkinden ayrı bir genel veya ortak yarar'dan söz edilebilir. Adaletin dağıtılması, savunma, insan sağlığı, vb. bu kavram içinde düşünülmelidir. J.J Rousseau, ve W. Pareto gibilerince savunulan bu yaklaşım, kamu yararını, çoğunluk yararından da ayrı görür.

Son olarak, üçüncü bir kamu yararı anlayışı ise, **tekçi** yaklaşımları kapsar. Bunlar, nesnelliği kabul etmezler. Kamu yararının değer yargılarına dayanması gerektiğini vurgularlar. Bu yüzden de, onlara göre, kamu yararı bir siyasal tercih konusudur ve aktörel bir norm değeri taşır. Eflâton, Aristo, Hegel ve Marx, tekçi kamu yararı anlayışını temsil eden düşünürlerdir. Eflâton, sık sık, "topluluğun yararı"ndan söz ettiği gibi, Aristo da, toplumdaki tüm insanlar için "en iyi olan şey"e yollamalar yapmıştır. Hegel ise, kamu yararı ile devlet yararını özdeş saymıştır. Bu son görüş, çağdaş toplumbilimcilerin çok tartıştıkları bir yaklaşımdır.

Marx ise, temsili hükümet anlayışının, kentsoyluluğun (burjuvazinin), çıkarlarına hizmet ettiğini, bu durumun, ancak proletaryanın siyasal iktidara el koymasıyla düzelebileceğini savunmuştur. Ona göre, geniş kitlelerin yararının, bir mutlu azınlığın yararının yerini alması ancak böylelikle olanaklı kılınır.

Kamu yararı kavramına ilişkin bu kısa açıklama, kıyılarda toplum yararını, sınıfların varlığından bağımsız olarak ele almanın anlamsız olduğunu öne süren görüşlerle çok yakından ilgilidir. Bu konuda, acele, tek yönlü, çağdaş dünyadaki gelişmeleri hesaba katmayan, ön yargılı bir sonuç varmamak için, kimi noktaların belirlenmesinde yarar vardır:

1. Gerçekten, toplum ve kamu yararı gibi kavramların uygulamada işe yarayabilmesi, toplumun türlü sınıf ve katmanlarıyla birlikte düşünülmesini zorunlu kılar. Soyutlandıkları ölçüde, geçerliklerini yitirmiş

olurlar. Ama, bu bağılılığın bir sınırı olduğunu da kabul etmek gerekir. Sınırsız bir sınıfsal çözümlenme, kıyıların korunması ve geliştirilmesinde, gerçeği her zaman yansıtmayabilir. Örneğin, kıyıların korunmasının “kime yarayacağı” sorusunu her zaman ilk soru olarak sormak kimi zaman yanıltıcı olabilir. Belli bir tarihte, belli bir sınıfın yararlanmasına sunulması olasılığı yüksek olduğu gerekçesiyle, kıyıyı korumaktan vazgeçmek gibi bir yaklaşımı mantık kabul etmez. Çünkü, kıyıların korunması, kuşaklar arasındaki dayanışmanın gerekli kıldığı, bugünkü sınıflararası bir ilişkinin konusu olmaktan çok, bugünkü ve yarınki kuşaklar arasındaki bir ilişkinin de sonucudur.

Bunun gibi, denizleri, akarsuları ve gölleri, sanayiinin zehirli artıklarından korumanın, sulara sintine boşaltıp hurdalar bırakmanın önlenmesi için çaba harcamanın da, sınıfsal çözümlenmeye pek elverişli olmadığı söylenebilir. Çünkü, bunların yarattığı zararlı sonuçlar, sınıf ayrımı olmaksızın, herkesi etkilerler. Arsenik, civa, vb. zehirli maddelerin suya dökülmesi sonucunda, yalnız varlıklı sınıfların yiyebildiği barbunya, kalkan, tekir vb. balıkların mahvolup gittikleri, buna karşılık, yoksulun besin maddesi olduğu varsayılan palamut ve hamsinin bunlardan zarar görmediği öne sürülemez.

Bu örneklerle dayanarak denilebilir ki, kimi konularda, toplum yararının nerede olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu nedenledir ki, H.V. Velidedeoğlu'nun da belirtmiş olduğu gibi, bir konunun, iktisat, ahlâk, estetik vb. açılardan toplum yararına olup olmadığı tartışılrsa, zaman içinde, kişiden kişiye, toplumdaki topluma değişse bile; kıyı, kent ve kentleşme sorunlarının çözümü, “tartışma götürmez biçimde toplum yararı ile ilgili”dir. Nitekim, 1925 yılında, 583 sayılı yasa ile, yeni Başkent'i kurmak için yasal bedelle toprak kamulaştırılması, yeşil alanların küçülmesinin önlenmesi, Deliyunus ve Kurtboğazi gibi yapılaşma girişimlerinin durdurulması, Güven Parkı'nın kurtarılması, ormanların ve Atatürk Orman Çiftliği toprağının azalması sonucunu doğurabilecek girişimlere engel olunması, kamu yararını doğrudan doğruya ilgilendiren örneklerdir.

Toplum yararının toplumsal içeriğinin vurgulanması, belki kıyıların korunması evresinden çok, düzenlenmesi ve geliştirilmesi sırasında önem taşımaktadır, denilebilir. Bu yüzdendir ki, toplum yararı kavramına kıyıların konusunda özgü olmak üzere sınıf gerçeği açısından yaklaşmayı yanlış değil, eksik bulduğumuzu belirtmiş olmaktadır.

2. Toplum yararı ve kamu yararı kavramlarını tanımlamanın güçlüğü açıktır. Ama, tanımı, içeriği, anlamı ve yararı üzerindeki kuşku ne olursa olsun, bunların, toplum yararı diye bir kavramın yok sayılmasını haklı çıkarmayacağı açıktır. Nasıl solduğumuz havayı, toplum ya-

şamında önemli rol oynayan elektrik enerjisini elle tutamadığımız halde, varlıklarından kuşku duymuyorsak, kamu yararı ve toplum yararı kavramlarının da, siyasal bilim kuram ve uygulamasındaki varlıkları kuşku götürmez.

3. Toplum yararının, bireysel yararların karşıtı olduğu açıktır. Bu kavram, bireysel yararlardan bağımsızdır. Toplumun yalnız bir kesiminin amaç ve yararlarının gerçekleştirilmesine hizmet eden, o yönde sonuçlar doğuran karar, işlem ve eylemler toplum yararına sayılmaz. Bu nedenle, toplum yararı, her olay için ayrı ayrı ele alınarak değerlendirmeye konu yapılmalıdır. Yüksek yargı organları, bu alanda nesnel ölçütler koymaya yardımcı olabilirler. 3194 sayılı İmar ve 3086 sayılı Kıyı Yasalarını iptal eden Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçelerinde, bu tür yorumların güzel örnekleri vardır.

4. Kamu ya da toplum yararı, devletin yararı olarak değil, halkın yararı olarak anlaşılmaktadır. Halkın türdeş (homojen) olmadığı, gelir bölüşümünde adaletsizliklerin bulunduğu, kıt kaynaklı toplumlarda, öncelik sorunları, toplum yararını saptamada önem kazanırlar. Bu sorunlar, dar gelirli ve yoksul tanımına sokulabilecek kitlelere, örneğin, "ortadirek" ya da "gecekondu" gibi kesimlere öncelik tanıyarak çözülebilir. Kısaca, toplum yararını saptamadaki güçlükler çözümsüz değildirler.

5. Öte yandan, bireylerin çıkarları ile toplumsal yarar arasında her zaman kesin bir karşıtlık da bulunmayabilir. Olsa bile, çok partili siyasal parlamenter rejimlerde, siyasal gerçeklik ve zorunluluklar, türlü çıkarlar arasında uzlaşım, denge sağlama ve bağdaştırma gibi ereklere, demokratik pazarlık mekanizmaları yoluyla, belli ödünler vererek varabilmektedirler.

6. Bu açıklamaların ışığı altında, son yıllarda çıkarılmış bulunan Çevre, Doğa ve Kültür Varlıklarını Koruma, Ulusal Parklar ve Boğaziçi Yasaları ile benimsenen ilkelerin, toplum yararına atılmış adımlar olduğunu kabul etmek zorunluluğu vardır. Hiç değilse, amaçlar açısından, bunları belli bir sınıfın çıkarları doğrultusunda alınmış önlemler paketi olarak değerlendirmek, yerinde bir yaklaşım olmaz. Bu nedenle, bu yasalara tümünden ya da kısmen karşı çıkanlar, geniş ölçüde, bireysel çıkarlarını toplum yararının üzerinde görenler ve hattâ, fırsatı bulunduğu, toplum yararını hiçe saymakta duraksama göstermeyenlerdir denilebilir. Nitekim, toplum yararına ters düşebilecek ilkeler içeren, Kıyı, Yabancılar Toprak Satışı ve İmar Yasası gibi yasaların Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmelerinde, toplum yararını bireysel yararlarla karşı koruma kaygısının rolü olduğu açıktır.

Ne var ki, bütün bu yasaların ve onlara benzeyen öteki düzenlemelerin, amaçlar düzeyinde toplum yararına sayılması, uygulamanın başa-

rılı olması, eşitlikçi bir anlayışla gerçekleştirilmesi için bir "güvence" olmayabilir. İşte bu noktada, kişi, küme ve sınıf çıkarlarının, toplum yararının önüne geçirilmesi çabaları yoğunluk kazanır.

7. Bu tehlikeyi önlemenin, çoğulcu parlamenter demokratik rejimlerde en etkili yöntemi, halkın kendi değerlerine sahip çıkacak bir bilinç düzeyine varmış olmasıdır. Halk adı verilen kitlenin, toplum yararından sapmalar gösterebilecek siyasal iktidarlar üzerinde demokratik yollardan baskılar yapacak, beğenmediklerini değiştirebilecek duruma gelmesinin büyük önemi vardır. Bugüne değin, Ege, Akdeniz, Marmara kıyılarında, göller ve akarsular boyunca, yasalara aykırı, kaçak ve düzensiz yapılaşmaya göz yumanlara karşı, halkın sessizliği yeğlemiş olması, bu yönden, olumlu bir davranış olarak nitelenemez. Trabzon ile Akçaabat arasındaki kilometrelerce kıyı şeridinin, yer yer de denizden doldurulup, yasalara karşın, üzerinde bireysel iyelik oluşturularak çirkin yapılarla doldurulmasına karşı, Trabzonlunun hiçbir ciddi tepkisi görülmemiştir. Adana, Tarsus-Mersin şeridi içinde kıyıda çirkin yapılaşmalar karşısında da halk suskun kalmıştır. Bunların başka yerlerdeki örnekleri de çoktur.

8. Öte yandan, plancıya ve bürokrasiye düşen önemli bir görev vardır. O da, yapmaları gerekeni yapmamaları, yapmamaları gerekeni ise yapmalarıdır. Kanımızca, bu tür davranışlar, plancının ve bürokratin, koruma ve geliştirme planlarına kendi sınıfsal çıkarlarını ve değerlerini yansıtmalarından daha büyük bir tehlike oluşturur. Örneğin, merkeziyetçilik eğilimlerinin, özellikle askerî müdahale dönemlerinde, siyasal iktidarlara ön plana çıkarıldığı ara rejimlerde, plancıların, "kendilerinden istenmediği halde", imar ve planlama konularında, "kraldan çok kralcı davranarak", imar sistemine, alışılmışın ve yeryüzündeki gelişmelerin tersine, "merkeziyetçi" bir karakter vermek üzere hazırlıklar yapmaları, ancak "hoş görünme" ve "yaranma" gibi, bürokrasiye her zaman yöneltilen eleştirilere konu davranış kalıplarıyla açıklanabilir. İlkelerine bağlı bürokrat ve plancıların, kendilerine o yönde buyruk verilse bile, bu tür girişimlere, gerekçelerini göstererek karşı çıkmaları, bürokrasinin geleneksel karakterine ters düşse de, kamu ve toplum yararı için büyük güvencedir.

9. Görüldüğü gibi, kamu yararı ve toplum yararı gibi kavramların tanımlamanın, uygulanabilir ölçüde berraklaştırmanın büyük güçlükleri vardır. Buna karşın, bunların varlığından ve yararından kuşku duyulmaz. Yerlerine daha elverişli başka kavramlar koyuncaya değin, bunları geliştirmeye çalışmak ve kullanma zorluklarını azaltmak, en uygun yöntemdir. Özellikle kıyıların korunması, düzenlenmesi ve geliştirilmesi açısından, toplum yararının tanımlanması, bu işi başka alanlarda yapmaktan çok daha kolaydır. K. Kartal'ın yaptığı gibi, örnekler vererek, "düzene uygun çözümleri" göstermek, kanımızca, kısa dönemde en gerçekçi yoldur.

Kaynakça

- Doğanay, Ümit, "Boğaziçi Kıyıları ve Kıyı Şeridinin Korunması", İstanbul Boğazi ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği, İstanbul, 1973, 327-331.
- Doğanay, Ümit, "Toplum ve Kamu Yararı Kavramları", Mimarlık, 1974/7.
- Geray, Cevat, "Kamu Taşınmazları, Kıyıları ve Sayıştay", SBF Dergisi, C. 34, 1980, 1-13.
- Geray, Cevat, "Kıyıların Toplum Yararına Kullanılmasına İlişkin Sorunlar", Mimarlık, 1976/2, 41-47.
- Gezim, Gürkan, "Kıyıların Toplum Yararına Kullanılması Alternatifleri Üzerine", Mimarlık, 1976/2, 59-63.
- Gülöksüz, Yiğit, "Kıyıların Toplum Yararına Kullanılması Üzerine Düşünceler", Mimarlık, 1976/2, 54-58.
- Kartal, Kemal, "Türkiye Kentlerinde ve Kıyılarında Toprak Kullanım Düzeni ve Çözümleri", Kıyı Kentlerimizin Temel Sorunları, ed. Kemal Kartal ve Özden Çankaya-Kartal, 1980, Ankara, 1-28.
- Keleş, Ruşen, "Kentleşme ve Kamu Yararı", Türkiye Barolar Birliği, Ekonomi-Hukuk Kongresi, 1975, Ankara.
- Keleş, Ruşen, Kentleşme ve Konut Politikası, Ankara, 1984.
- Kuntalp, Erden, Deniz Kıyılarının Hukuksal Düzeni, Maya, Ankara, 1981.
- Mutlu, Asım, "Boğaziçi Dramı", Cumhuriyet, 21.8.1988.
- Tekeli, İlhan, "Kıyı Planlamasının Değişik Boyutları", Mimarlık, 1976/2, 41-47.
- Tütengil, C. Orhan, Temeldeki Çatlak, Çağdaş Yay., İst. 1975.
- Yavuz, Fehmi ve Keleş, Ruşen, Çevre Sorunları, SBF, Ankara, 1983.
- Yavuz, Fehmi, Keleş, Ruşen ve Geray, Cevat, Şehircilik, SBF, Ankara, 1978 (2. Bası).
- Uslu, Selman, "Boğaziçi Yağma Edilirken", Cumhuriyet, 14.8.1988.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, "Umumi Menfaat Mefhumu", Türkiye'de Üç Devir, C. I, 1972, İst., 43-46.
- Ünal, Yücel, Kent Planlama ve Uygulamannın Yasal Yönleri, İstanbul, 1988, İTÜ.